

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Saski kralj Fridrik August kao hrvatski planinar.

U okolini Ljubljane uzdiže se brieg sv. Lovrinca. Na tome je brieg grof Blagaj, potomak slavne hrvatske porodice, g. 1837., a na dan 20. svibnja našao osobitu bilinu, koja ga je iznenadila u velike. On ju posla pristavu ljubljanskoga muzeja I. Freyeru, koji u toj bilini prepozna novu vrstu likovca (Daphne), koju posveti grofu Blagaju.

Daphne Blagaja na saskoga kralja Fridrika Augusta tako je zanimala, da odluči sam glacom poći na spomenuti brieg, da tu bilinu vidi i ubere. Kralj je to učinio, a Slovenci prozvaše taj likovac »Kraljevska roža«, a Niemci »Königsblume.«

Ovom prilikom odlučio je kralj da krene u Istriju, a naročito ga zanimala. Dalmacija i Crna gora. Na tom je putu visoki botaničar i planinar došao i u Hrvatsku, pa ga vidimo na Kleku, kamo ga je pratio tadanji pukovnik, a potlašnji ban Josip Jelačić. Iz Ogulina krene kralj u Krkavu i tu se uzpeo na Golu Plješevicu (1649 m.), gdje je na spomen toga uzlaza stajala mnogo godina ploča, koju je svakako oborilo nevreme.

Iz Krkave podje kralj u Liku i preko Maloga Halana u Podprag, gdje je u današnjem stanu dušobrižnika prenoćio a u istoj su sobi g. 1852. noćili i naši botaničari dr. Schlosser i Ljudevit Vukotinović.

20. svibnja g. 1838. ukrca se kralj na elegantno opremljen parobrod »Grof Mitrowsky« da krene u Dalmaciju. Pratili su ga tajni savjetnik Minkowitz, pobočnik Mandelloci i tjelesni liečnik Ammon. U pratnji bijaše i saski konzul Sartorio, guberijalni savjetnik Muzio Tommasini i botaničar dr. Bartolomeo Biasoletto, koji je cieli put i opisao.¹

24. svibnja pristane parobrod pod zidinama grada Zadra, 25. odplovio je u cik zore prama Šibeniku, odkuda su kralja u barki povezli do glasovitih slapova Krke kod Skradina, gdje ga je »Skradinski buk« zadivio. Na tom izletu načinio je kralj više nacrta i drugoga dana odplovio u Trogir, a od ovuda krenuo kojima u Kaštale, razgledao razvaline Solina, kupio više starina te

¹ Vidi: Književne obznane.

iz Splita odplovio na otok Hvar, a poslije na otok Vis. 25. svibnja bijaše Fridrik August na Korčuli, gdje se je zabavljao risanjem i topografskim opažanjima. Na poluotoku Pelješcu uzpeo se kralj na vrh Vipera, gdje su ga vidici tako iznenadili, da je načinio više nacrta, a stupivši u gaj čempresa, bijaše ganut medju onimi vitkim, tamno-zelenim stablima, koja odavaju odavna tugu i bol. Kralj bijaše ljepotama to više očaran, jer je grimizno sunce bojadisalo more i cielu okolinu; više nacrta i čempresovu grančicu ponio je u spomen iz onoga blagoga zatišja.

Došavši u Dubrovnik obašao je Fridrik August i ovdje cielu okolinu. 30. svibnja u jutro odplovio je parobrod za Kotor, a već drugoga dana pozdravio je kralja na crnogorsko-dalmatinskoj medji crnogorski knez i vladika Petar Petrović. Iz Cetinja došao je kralj u Budvu, Perast, Trsteno, Slano, Opuzen, odkuda je jašući krenuo u Metković, a poslije odplovio u Makarsku.

Tu se je kralj odlučio da krene na Biokovo i 5. lipnja u 3 sata u jutro već je Fridrik August zajahao svoga konjica, da ga nosi uzbrdice, dok se je dalo nositi. Kod nekog seoca kralj je sjahao i pošao sa pratnjom pješice. U pratnji bijaše i makarski glavar, nekoliko vodiča i nosača.

Kralj se je uzpinjao osam ura, dok je zahvatio Sveti Jure, najvišu glavicu na Biokova, koja se uzdigla nad površinu morsku 1586 m. visoko. Uz put je marljivo botanizirao, a zahvativ najvišu točku, nasladjivao se na bujnoj planinskoj flori. Na jednoj livadi bijaše brojno porasao prisunac (*Narcissus poeticus*), *Primula Columnnae*, *Valeriana tuberosa*, tu su našli *Saxifraga repanda*, *Juniperus nana*, *Arbutus Uva ursi* (*Arctostaphylos*), *Freyera tuberosa* (?) *Spiraea decumbens*, *Achillea nivea*, *Euphorbia capitata* i druge.

Uz put dva puta je kralj pio planinske vode, prvi puta na jednom vrelu, drugi puta na Troglavu, jednom od najviših bregova na Biokovu. Kod prvoga napitka uzeo je komadić kruha, kod drugoga kruh sa pečenkicom, a da ugasi žedju, mješao je šampanjac sa vodom.

Krasnom i dalekom obzoru nije se kralj mogao nadiviti i toga radi je i na ovoj neboličnoj visini načinio nekoliko nacrta, krenuo natrag i došao pod jednu bukvu u kojoj bijaše urezano nečije ime. Mato Glavičić, imućan seljak iz Makarske zapita dra Biasoletta bili kralja smio zamoliti za jednu milost, koja bi bila za onaj kraj od trajne uspomene, da kralj naime u jednu drugu bukvu ureže svoje ime, da se svaki od prolaznika sjeća Nj. Veličanstva. Kad je kralj razabrao o čemu se radi, ne bijaše nesklon i Glavičić umoli smjerno kralja, da bi mu molbu uslišao. Kralj ureže u susjednu bukvu vlastitom rukom na veliko slovo F. uslijed česa bijaše Glavičić blažen i sretan.

Kod silaza je Glavičić odredio, da svaki o dugačku granu priveže svoj rubac kao zastavicu, da pjevaju i pucaju iz kubura i pušaka, nek' se znade, da se kralj, koji donosi sreću i blagoslov, vraća u Makarsku.

Kad je glavar razabrao, da se kralj kani povratiti, podje napred i uze sobom dva pandura i jednoga dudaša, da kralja na pragu obćine pozdravi. Kada se kralj približio, presta dudaš svirati, a panduri izpale u počast svoje puške. Ovaj prostodušni doček kralja je ugodno iznenadio i on se srdačno zahvalio, a zahvalio se i narodu koji ga je dočekao pjesmom i narodnim plesom. Usred ceste namjestili su stolac, pokrili i nadkrili ga narodnim čilima, cestu posuli cviećem i lišćem, a kad je kralj došao do naroda, zamoli ga glavar, da izvoli sjesti i odmoriti. Ples i svirka odpočeše iznova, ljudi donašahu vino i svježe vode, kojom je glavar ponudio kralja i njegovu pratnju. Odmoriv, krene kralj u Makarsku, kamo je stigao za pô sata.

Fridrik August išao je toga dana punih 16 ura, a tko pozna kameno, krševito i razklimano tlo Biokova, njegovo uzpone i zapreke, mora da se čudi žilavosti i uztrajnosti saskoga kralja, koje je planinarske vrline zasvjedočio sjajno i u drugim prilikama.

Drugoga dana izkrcao se kralj u Omišu, gdje ga je narod dočekao burnim klicanjem, a na povratku iz crkve dočekala ga pokrivena barka, ukrašena lovoricom, da ga poveze riekom Cetinom do slapova Male i Velike Gubavice. Iz Omiša krene kralj u Sinj, gdje su ga zadivili sinjski alkaši, koji mu drugi dan spremiše sjajnu alklu, a onda podje u Klis i Split. U Osor doplovio je parobrod 8. lipnja, u Malom Lošiju kralj se izkrcao i u okolini botanizirao i tek se vratio, kad se spustio prvi mračak. Drugi dan pristao je parobrod na Rieci, odkuda je kralj pošao na Trsat, pa onda u Volosko, a odatle na Velu Učku (Monte Maggiore), gdje mu je kiša zapriječila onaj dalekosežni vidik. Iz Postojne uzpeo se na Nanos, na povratku se oprostio pratnjom i krenuo u svoju priestotnicu.

Botanička žetva bijaše bogata, a našao je kralj i tri nove biline od kojih će *Centaurea Friderici Augusti* iz Dalmacije, koju je kralju posvetio naše gore list, dr. Roberto Visiani, i *Saxifraga Friderici Augusti* iz Crnogore te *Pedicularis Friderici Augusti* sa briega Slavnika u Istriji, trajno sjećati na uzvišenoga, visoko naobraženoga i dobroćudnoga saskoga kralja Fridrika Augusta.

Ob ovom su putu u ono vrieme pisale mnoge novine, pa je i naša »Dаница illrska« doniela kratak opis kraljeva puta po dnevniku konzula Sartoria.

Put ovaj bijaše znamenit ne samo u botaničkom, već i u planinarskom pogledu, jer je upozorio planinare na blizu, a nepoznatu iztočnu obalu Jadranskoga mora, a učenjake podstnuo da se dadu na izučavanje i zemlje i naroda u posestrim Dalmaciji. Taj kraljevski pohod obogatio je i literaturu. Josip Valentini u Mletcima napisao je g. 1842. »Specimen bibliographicum de Dalmatia et Agro Labeatum« i posvetio knjigu kralju; konzul Sartorio priobčio je svoj dnevnik u talijanskom i njemačkom jeziku, dočim je dr. Biassetto napisao djelce od 264 stranice i ukrasio ga slikama, a ovo opet s talijanskoga preveo Eugen barun Gutschmid.

No Fridrik Augusto stekao si je neprolaznih zasluga za floru i pla-

ninarstvo naše monarkije u obće. Godine 1829. prošao je Rudogorje, g. 1834. i 1835. obašao krajeve oko Marienbada, a iste godine solnogradske i tirolske Alpe, gdje je poput kralja Maksimilijana na Martinswandu, na jednome vrhu zašao i tu ga slučajno neki lovac divokoza spasio. Godine 1840. prošao je Krkonoše, g. 1845. Karpate, g. 1846. 1852. i 1854. ponovno tirolske Alpe, kad je i nje-govo plemenito vladarsko srdce prestalo kucati. Za vožnje, a 9. kolovoza pade iz kola tako nesretno medju Imstom i Brennbüchelom, da je na mjestu ostao mrtav, preminuvši u 57 godini svoje dobe. —

Uzvišenomu planinaru, saskomu kralju Fridriku Augustu bila trajna uspomena i medju hrvatskim planinarima!

Dragutin Hirc.

Borić ili klekovina.

Za alpinsku floru naše domovine najznačajnija je druga klekovina. Što je stepa po ravnicama, to je šuma klekovine za naše alpinske bregove i vrhove i nikada neću zaboraviti peti dan mjeseca kolovoza godine 1878. kad sam na Veikom Risnjaku prvi puta stupio u pojas klekovine. Već na podnožju Maloga Risnjaka zagleda mi oko kraljicu alpinske filore, opjevanu gorsku ružu ili planinski gjul (*Rhododendron hirsutum*; *Alpenröschen*), dočim sam pred klekovinom zagledao prvi put kao nebo modri zvjezdani (*Aster alpinus*), poslije ugledni žabnjak *Ranunculus platanifolius*, koji ne cvate žutim, već kao mlijeko bielim cvjetom. U razpuklinama, medju kamenjem i u rupama cvale su i druge alpinske biline, a izticala se prekrasna zvonika *Campanula rotundifolia*, *Atragene alpina*, divotna *Rosa alpina*, ugledni *Lilium Martagon*, *Bellidiastrum Michelii*, *Gentiana lutea*, *Hieracium villosum*, *H. Illyricum*, *H. flexuosum*. Ima cvieća, koje je žuto poput limuna, žumanjka ili zlata, ima ga crno-ljubičaste i crveno-ružičaste boje, kao nebo modre, ljubičaste i morgovoste boje. Ima lišća tamno-zelena, jasno-zelena, pak i sjajna, kao da je olašteno, ali ti oko zagleda i lišće koje se prelieva poput srebra.

Na Risnjaku druguje klekovina sa orahovcem (*Rhamnus Carniolica*), smrečinom (*Juniperus nana*), vršcu patuljaste borovice, ima tu i vrba *Salix grandifolia*, sladun pusteni (*Cotoneaster tomentosa*) i sladun cjelolisti, modro-zrna *Lonicera coerulea*, dočim kameno tlo pokriva *Cetraria islandica*, vrsta lišaja, koja raste i na dalekoj Grendlandiji i Špitzbergima.

Sa klekovinom druguje po onom sivom kamenju i drugo alpinsko bilje, nu prvenstvo pripada bjelolistu (*Leontopodium alpinum*; *Edelweiss*).

U Gorskem kotaru zovu klekovinu i »borić« u Mrkoplju »borovina«, dočim je pod prvim imenom poznata u Lici i Dalmaciji. Latinsko je ime tomu boru *Pinus montana*, dočim ga znadu Niemci kao *Knieholz*, *Krummholz*, *Krümpen*, *Lackholz*, *Legföhre*, *Lätsche*, *Tüfern*, *Zuondra*. Slovacima poznata je klekovina

kao kosodrevina, koje sam ime i sam zabilježio na Poljskom grebenu na Visokim Tatrama, a pokojni ga dr. Šulek kao rodjeni Slovak uveo i u našu školsku knjigu.

Deblo je u borića povaljeno, a samo na kraju pridignuto ili je uzpravno. Raste li po obroncima, deblo zakržlja ili je veoma prikraćeno. Grane puzaju na daleko i pridižu se svojim krajevima ili se tako razrede, da stvaraju zaokružene grmove. Mogu biti 6—12 m. duge, 1—2 m. pridignute, a kad su povaljene na zemlji kadkad se i zakorenjuju t. j. puštaju korenje.

I češerike klekovine odavaju, da je stvorena za ljuti sjever i svaku nepogodu vremena. Dočim obični bor svoje češerike odbacuje svake godine, ne biva to kod klekovine. Dozrijevajući mjeseca rujna, ne otvara češerike do kasna proljeća kad je zemlja skinula težko svoje zimsko breme. No češerika ostaje na boriću i više godina, dok od starosti posrebreni i tek se onda spušta na zemlju, a zato ćeš na istom boriću naći zrela i nezrela ploda.

Na našim kraškim, razklimanim, razrđanim i vrletnim vrhovima, i u nas je klekovini u tome velika ciena, što daleko pružajući korjen pridržava orušine i kamenje, dapače ga zaustavlja, kada se ono odtače i odvaljuje i tako čuva od ozleda drugo drveće i grmlje.

Preko borićeve šume ide se veoma težko, a kad se borić sblje u guštike, takova je šuma dapače neprohodna. Kako su mu grane duge i bujne, pokrivaju mnogo šupljinu i razpuklinu, oni ju pritajivaju i za to bi čovjek u takovom guštiku i lahko nastradao. No grane su i veoma pružive, pa tko uzlazi na visoke planinske bregove i vrhove, neka se ne hvata za nje, jer ga mogu baciti daleko od sebe. Ako si nabasao medju borić, spopade te sto muka i jada, tako se težko njime probijaš. To nam se sa suputnicima za jednog uzlaza dogodilo i na Risnjaku, kada nas je vodič krivo poveo, a mi se medju klekovinu zapleli bili. Ono malo borbe sa tim borom, više nas je utrudilo i izmučilo, nego li cieli užaz na taj prezanimivi i vrletni vrh.

Osobit je borić na okomitim ili sunovratnim stjenama, gdje se razpruži poput ogromne hobotnice, a veoma je značajan nad ponikvama i provalijama, kad mu grane postaju visave. Ima li u takovoj ponikvi i vječna sniega, tad se težko oko od borića odvraća. Divotna je pak šuma klekovine onda, kad se je nad njome razkriljo suri orô, koji u onim nebotičnim visinama svoje timor-gniezdo vije, a umiljata, kad mu medju gustim granama zapjeva koja alpinska milopojka.

Na sklopu risnjakovom prima te borić već pod Malim Risnjakom na Sloserovoj livadi čim si izašao iz kržljave bukove šume, u kojoj su bukve samo 1—2 m. visoke, a debla im kao u borića povaljana, svrži i grane kratke i izpremotane. Uzpinje se na tjemenicu Velikoga Risnjaka do Dvoržakove litice, a 1528 m. visoko.

Na susjednom Velikom Snježniku (1506 m.) nije borić tako bujan, odkuda se stere na Mali Snježnik (1427 m.), Medvrh (1427 m.), Guslice (1344 m.), a ogromnim je viencem ovjenčao siedu glavu vrha Jelenca (1442 m.). Od ovde prekida pojed klekovine po nižim bregovima bukva, dok se opet ne iztakne

ogromnim šumama na Velikom Snježniku (1796 m.) u susjednoj Kranjskoj, najvećim, koje sam do sada vidio.

Velike su od njega šume i na Bjelolasici (1533 m.), a guste, neprolazne šume na Velikoj Visočici (1619 m.) u Lici, a počima tamo, gdje je prestala šuma bukova alpinskoga značaja

Iz Gorskoga kotara prelazi borić i na primorske vrhove. Našao sam ga na Suhom vrhu (1350 m.), gdje mu je takodjer najmilije stanište sa strane iztočne, a seže do same ogromne tjemenice koja je zarasla planinskom travom. Tu je za njege značajan gornik (*Arctostaphylos Uva ursi*), zimzelen, povaljeni grmić sjajna lišća i crvenih bobica.

Divotna je šuma borića na Čuninoj glavi iznad Grobričkoga polja, gdje je zahvatio iztočnu i sjevernu stranu i sbio se u takav guštik, da se njime nebi probio ni za dva sata.

Bit će borića i po drugim vrhovima Velebita, a ne manjka u Krbavi Goloj Plješevici (1649 m.). U Dalmaciji ga ima na Dinari (u visini od 1590 m.), u Crnoj gori na Durmitoru malom; u Bosni i Hercegovini raste n. pr. na Plasi, Vran- i Prislab-planini, u Bugarskoj na Komu, Češni, Rilu i Osogovskoj planini, dočim nam ga Pančić za Srbiju ne bilježi.

D. H.

Fridrik Simony.

Iz života čuvanoga planinara.

Glasoviti muževi Charpentier i Louis Agassiz stekli su si uz Benedikta de Saussure-a neumrlih planinarskih i geografskih zasluga, bilo sami, bilo uz mnogobrojne si suradnike. Njima uz bok stoji Friedrich Simony, jedan od najvećih planinara naše monarkije. On bijaše prvi, koji je kalamirom (Loth) i toplomjerom u ruci proučavao planinska jezera monarkije, on bijaše prvi, koji je na iztočnim Alpama boravio dulje vremena radi meteorologičkih studija. Jednakom ljubavlju proučavao je sastav planina kao i njihovu floru, a doživotnom mu bijaše zadataćem, da nam Alpe predoči zorno i u tome pogledu bijaše neumoran. U početku prenašao je na papir alpinske krajeve olovkom, nu kad se razvilo planinsko fotograficko snimanje, bila mu je »camera« nerazdijeljiva družica. U prvome redu bijaše Simony geograf Alpa, a u njima obuzeo mu je cielu dušu Salzkammergut, akoprem ga skromni napis na nadgrobnom spomeniku zove »Erforscher des Dachsteingebietes.«

U Salzkammergutu našao je svoju drugu postojbinu i svake ga godine vidimo u onim divnim alpinskim krajevima. Tamošnja jezera ponukala su ga na proučavanje, a meteorologička studija započeo je već onda, kad bijahu u drugima krajevima monarkije još u povođima. Pribrao je obilnu gradju fosilnoga bilja, proučavao patuljasti uzrast planinskoga drveća i grmlja, proučavao je ne samo površinu Alpa, već i njihovu utrobu. Alpinske doline bijahu mu tako mile,

kao i nebotične visine, koje nam predočuje u svojim brojnim fotografijama. No sve to bijahu samo predteče njegova rada. Stupivši u mirovinu, dao se je na pisanje djela za koje je gradju prikupljao punih 40 godina, ali ga žaliboze nije priveo kraju. Njegov »Dachsteingebiet« ostao je nedovršen, jer mu je rad prekinula neumolna smrt.

Njegov neumrli život i prevelike zasluge opisao je g. 1898. profesor Penk u knjizi: »Friedrich Simony. Leben und Wirken eines Alpenforschers« i tako se odužio njegovoj uspomeni. Simony se nije rodio u gorovitom kraju, već je ugledao svjetlo božje 30. studena 1813. u Hrohovu, nedaleko Hrudima u Českoj, gdje mu bijaše otac liečnikom, potičući iz Ugarske. Prvu svoju poduku primio je od majke, a prve geografske utiske od svoga đeda, koji je putovao daleko svjetom. U ranoj mladosti napatio se mnogo i često spao na milodare svojih rođaka, koji odlučiše da se posveti ljekarničtvu. Kao farmaceut slušao je nauke na bečkom sveučilištu, a školao se sâm, davajući instrukcije. Odlučan bijaše po njegov život onaj čas, kad je ugledao baruna Josipa Jacquina, poznatog botaničara. Poslije svršenih nauka, nagovorio ga ovaj, da se posve posveti prirodnim naucima, nu prije toga morao je nastaviti prekinuta gimnazijalna studija. Jedna audiencija kod nadvojvode Ljudevita bijaše odlučujuća po cieli mu život i nadvojvoda izdašno ga podupirao mnogo godina. Svaku je krajcaru čuvao i šedio, a kad bi pribrao koju svoticu, krenuo je u bečku okolinu, pošao nu Scheeberg, Raxalpe i Hochschwab. G. 1840. pošao je prvi put na dalnje putovanje sa priateljima medju kojima bijaše i geolog Hauer. Silna kiša njegove je suputnike uplašila, nu on se uputio prama Dachsteinu, da тамо proučava ledenjake. Koncem rujna dodje svojim vodićem do Karls Eisfelda, a 10. listopada uzpeo se na Gjaidstein i poslije dogotovio akvarel, kojim je zadržao geografe i planinare. Simony se osvjedočio, da geograf i planinar mora biti i risač i zato se u risanju sve to više usavršio i napokon u krajobrazima tako usavršio, da njegovi radovi svakoga iznenadjuju. Godine 1842. krenuo je opet u Salzkammergut, a 8. rujna prvi se puta vinuo na Dachstein. Taj svoj ulaz opisao nam u »Ersteigung des hohen Dachstein von Karls — Eisfeld aus.« O tom ulazu podnio je izvješće nadvojvodi Ivanu g. 1883. i tim si stekao naklonost ovoga velikoga planinara.

Njegovom i pomoću nadvojvode Ljudevita sagradio ju put na Dachstein, njihovom ga podporom g. 1843 i uredio, a sagradio i skromno zaklonište, koje se danas zove »Hotcl Simony.« Godine 1843./44. boravio je Simony u Hallstadtut, da i preko zime proučava Dachstein, a mjeseca prosinca sproveo je nekoliko dana na njegovim visinama meteorolojskih studija radi. Godine 1844. počeo je studijama Hallstadskoga jezera, koja je svršio g. 1845. Tom je prilikom prikupio i liepu sbirku okamina, koje je poslije obradio geolog Hauer.

Slijedećih godina vidimo Simony-a redovito u Salzkammergutu, gdje je potaknuo osnutak rezbarske škole, spriječavao kretinizam, te nastavio svoja studija o jezerima, ledenjacima i kraskim pojavama na Dacksteinu i te pojave prvi iztaknuo. Kad je g. 1846. Haidinger u Beču osnovao svoje naravoslovne »Be-

richte, a bijaše mu Simony osobito revnim suradnikom. Svojim radovima stekao si je priznanja u visokim krugovima, a vrata na palači kneza Metternicha bijahu mu vazda otvorena, pa i onda, kad je osvanuo u kožnatim hlačama i kaputu od darovca, dakle posve na planinarsku.

Godine 1847. proširio je Simony svoja studija na Dachsteinu, uzpevši se četiri puta na najviši vrh, gdje je pravio prevažna meteorologiska studija. Od 17. rujna do 7. studena g. 1847. boravio je na Schafbergu, da za jesenskih čistih dana nariše panoramu. Živio je sedam tjedana u plananirskoj kolibi gdje ga je hranila neka planinka. Tako je postala Schafbergspanorama, koju je prezahvalna srca posvetio svomu dobrotvoru nadvojvodi Ljudevitu.

Godine 1848. mjerio je Simony temperaturn svih jezera u Salzkammergutu i zabilježio 380 mjerena. Godinu dana kasnije bude imenovan pristavom zemaljskog muzeja u Cjelovcu, gdje se je iztaknuo osobito uredjenjem prirodopisnih sbiraka, a u okolini geografskim studijama. Godine 1851. bude imenovan profesorom geografije na bečkom sveučilištu.

Simony nije ni sada sustao, pak se možda podao lagodnomu životu, kako tokadkada biva, već je svoja studija nastavio podvostručenim marom. Kako mu je Salzkammergut prirasao k srdcu, vidimo ga tu svake godine, a redovito od g. 1868., osim toga je prošao Visoko Ture medju Velikim Klekom (Grossglockner) i Venedigerom, Nizke Ture, Ötzthalske Alpe, područje Ortlera, južni Tirol, Gorenjsko i Karavanke, gornjo austrijsko i solnogradsko alpinsko prigorje, a samo se jedan put svratio u svoj zavičaj, na Krkonoše. Ni jedna slika ne odaje, da je Simony ikada vido ili uživao čare mora, da je vlastitim očima gledao prezanimivi kras. Jedna se slika tiče Švicarske, koja nam predočuje potresni Matterhorn, a druga Mount Cook u Novoj Zelandiji, koji je slikao za djelo Novare.

Godine 1887. odpočeo je S. izdavanjem svog monumentalnog djela u kojem opisuje ogromni Dachstein, svoje miljenče, komu je posvetio sve sile svoje. On je za ovo djelo prinosio fotografije još onda, kad je segnuo malne 80-godinu života. U jeseni iste godine sproveo je neko vrieme na 1550 m. visokoj Seidenhofalpe kod Mitterndorfa, da odavle riše istočnu stranu Dachsteina. Ovo je posljednja panoramn, koju je odlični starina dogotovio drkćućom rukom. Kako ga je ostavljao vid, izdao je od ognomnoga ovoga djela samo tri svezka, dočim ga je dovršio njegov sin Dao se operirati, operacija je sretno izpala, ali unatoč tomu slabo je vido, a od dana do dana i slabije čuo, a godinu dana kašnje poslije operacije bijaše S. satrven starac. Godine 1895. ostavi Beč, da se više ne vratiti i podje u St. Gallen u Štajerskoj. Kad je izašla zadnja svezka diela, starac si je malo odahnuo. Zaista s ponosom se mogao osvrnuti na djelo kojim se je ovjekovječio u planinarskom i geografskom svetu. Ukrášeno sa 222 divotne slike, koje mu podavaju osobiti značaj i cenu, i danas nema djela, koje bi mu se moglo staviti uz bok, a zamislio ga već godine 1844.

Simony je umro 30. srpnja 1896., da medju planinarima vazda živi.

Kada u spomenutoj knjizi pregledasmo popis djela, zadržali smo se njegovoj mlijivosti i obsežnosti.

Prva ma bijaše radnja: »Ersteigung des Hohen Dachsteins von Karls — Eisfeld«, a osim ove napisao je još 195 drugih djela. Matematičkoj geografiji, meteorologiji, hidrografiji i nauci o ledenjacima, statistici i kartografiji, privredio je 97 djela te ostavio vanredno bogatu sbirku risarija i fotografija.

Njegov životopis ukrasio je dr. Penk i kartama među kojima nam imponeže crna karta, predočujući pogled na sjevero-iztočnu polovinu Dachsteina i južni pogled na zapadnu polovinu.

Divotna je slika »Gletscherphänomene« koja bijaše odlikovana na izložbama, zapremajući u izvoru sedam četvornih metara te je vlastništvo bečke univerze, dočim mnoge druge duševne tvorevine čuva bečko geografsko društvo.

D. H.

Na Jazmakušu.

Piše Bogdan Krčmaric.

Tentao me i tentao moj čestiti Jurela, stari kremenjak lički i desnicom i obrazom, a lovac i srdcem i činom, da podjemo jednom i na divlje pievce, (tetrebove) ne sbog hasne, van sbog zora i glasa lovačkoga i ugodne zabavice u dumane starca Velebita. Namignuo i davni mi pobratim Davorin — stara glava; ali srdce mlado; čvrsta ruka, oko prokušano — da bi se on želio zaigrati, ako i strmom, ako i krivudavom stazicom hitre velebitske stanarice; da bi se i on rado pripeti u one visine, gdje suri oro svoje gnezdo vije, kad slobode u ravnini nije. — Naumljeno, učinjeno. Sastanak je u mojoj malenom dvoru, podno moga kamena Krčmara, u Smiljanu selu malenomu. Smiljan je seoce nad morem 507 m., broji oko 3200 žitelja, od kojih je 2400 katolika, a oko 800 pravoslavnih. Katolici pripadaju plemenu bunjevačkomu. Selo je jako razstrkano i po vrištini od Like vode do Krčmara i okolo glavičica: Rasovače, Miljače, Bogdanića, Ljutjače i izpod Velebita. Kućice su razasute i pojedince i na hrpine, sačinjavajući sad veće, sad manje zaselke. —

U Smiljanu je sielo političke obćine Smiljan, kojoj pripadaju porezne obćine: Smiljan, Bužim, Debelo brdo, Trnovac, Brusane i Rizvanuša. U Smiljanu je župna crkva katolička i pravoslavna i trorazredna pučka škola, te poštarski ured. —

Objedovasmo u Smiljanu, prevrgosmo naše torbake sa zairom dobro na hranjene, prigrislismo puške otraguše, povrgosmo u kola i torbu prtenjaru u kojoj je piva i jediva, usjedosmo — a dva čila konjička trgoše da nas dovazu do kršna Bužima. — Krenusmo prama izтокu nekoliko stotina koračaja dobrim drumom trvenikom; a tad zakrenusmo vrlo lošom bužimskom cestetinom prama sjevero-zapadu. — Na lievo nam je Krčmar visok 774 m. nad morem. Protegao

se je od sjevera k jugu, a izgleda kao ogroman samar, koga ni Deli — Markov šarac ponjeti mogao nebi. Ona dugačka elipsa na vrhuncu na dva mjesta malko uleknuta, okružena je kolom na okolo, огромним strmim liticama, strmijim sa zapada nego li sa istoka, strmim i visokim, da ti je strahota niza nije okom baciti. Na tim liticama se gnezdi kobac tičar, a ima ih tu velika množina. Kako je Krčmar na dva mjesta malko uleknut ima tri, ali ne izrazita vrhuncića. Na srednjem, najvišem bijaše grad Krčmar, po svoj prilici svojina glasovitih knezova Krćmarića, od kojih narodna pjesma dići i viši zor-junaka : Krćmarića Luku.

Narodna priča pripovjeda, da je u kamenoj kuli na Krčmaru stanovao, u narodnoj pjesmi mnogo puta opjevani Tale Budalina, koji da je nosao drenovu kijaču sa sto čavlina. Kako je Tale, po narodojoj pjesmi, imao svoju od pletera kulu u Trnovcu, tako da ga je bojna igra koji put i na Krčmar privukla!

Grad Krčmar je sastojao od okrugle kule, dviju h četverouglastih nevelikih ograda, medju kojima je bio zdenac. Temelji se i danas dobro poznadu. —

Vidik je s Krćmara upravo divan. Mogaše vidjeti sve okolne kule i građeve. Mušaluk mu je suncu na istoku, Ostrvica jedna na S. S. Z., a druga na jugo-istoku, Bogdanić i Novi na jugu. S Krčm ra vidiš i cielo ličko polje kao na dlanu : vidiš na istoku Liku i Otešicu, kako su si kroz ogredak put prokrčile, vidiš na zapadu divnu livadu Blato, što no je pukla od Bužima do Rizvanuše, a njome se vijugaju Bužimnica i Crna graba, dok se ne sastanu u Bogdanicu, koja se u Kaniži u Novčiću salieva. Vidiš gordi Velebit, koji ponosan kroz stoljeća broji i tuge i jade, ali i slavne čine ličke sirotinje, vidiš Trnovac i obe mu crkve, vidiš Debelo brdo i Oštac, Divoselo, Kanižu i ličko danas srdce, Gospić-gradić, vidiš Ornice i Bilaj, Ribnik, Osik, Kaludjerovac, Klanac i Aleksinicu, vidiš u dnu ličkog polja Zir, te se i nehotice sjećaš one ličke doskočice : »Da je sir, kolik Zir, a mlika, kolik Lika, a pogaća kolik Podlopača i Lika bi jednom sita bila!« *)

Na desno nam ostade malena glavičica Razvršje, pod kojom se je grupirao maleni zaseok »Milkovića Varoš«, a malo podalje znameniti brežuljčić »Smiljan« od koga je današnji Smiljan svoje ime dobio i na komu bijaše kula istoga imena. Smiljan je dobio ime po svoj prilici od znamenitoga roda Smiljanica; barem tako priča narodna predaja. — Taj je brežuljčić visok 70—80 m. (oko 640 m. nad morem); a bijaše na njemu obla kula, 10 m. u promjeru, kojoj su zidovi 76 cm. debeli bili. Pošto je kula na onizku brežuljku bila i pošto su joj s juga i sa sjevera nalegli brežuljci »Razvršje« i »Vekavac«, mogu bi ju bio neprijatelj lasno napadati, ali joj je mogao Krčmar s bud kakovimi topići pomagati. Današnje bi puške otraguše sa Krćmara na Smiljan vražki strigle; a tko zna, nije li i duga gramajlja, »što no ždere sedam oka praha, sedam praha a četiri olova« mnogo puta svoju sreću okušala?

Na južnoj strani podno brežuljka Smiljana, strši peterorog kamen, komu

*) Pribilježili smo u Lici i ovu: »Da je mlika, kolika je Lika (rieka), bio bi sir, kolik je Zir. Ured.

su vršci ljudskom rukom odbijeni. Na iztočnoj strani toga kamenog uklesan je prosti krst. Narod priča da je pod tim kamenom bilo sakriveno nebrojeno Smiljanica blago, ali ga danas tamo više nema; blago bilo, al je odnešeno.

Prijeđosmo potočak Vaganac, ostavimo na desno i mali i Veliki Vekavac (665 i 692 m. nad morem) i okrenimo prama zapadu, kako ćemo sa sjevera obići Krčmar i dohvatići našim dičnim Lavoslavom Vukelićem spjevan Senjkin klanac. Kud je nekad raslo bukovlje i dubovlje, sad jedva proniće kržljava lieska. Na sjever se podiže 727 m. visoki »Ljuti vrh«. Cesta je loša i drnjava spušta se niz »Kosu« a lievo se zeleni ubava dolinica »Duliba«, a na desno diže ponosnu glavicu mladom šumicom obrasla »Mala i Velika Karaševica« 769 i 878 m. nad morem. — Spusimo se u »Selište«, maleni zaseok koji se trudno otimlje sa planinom za žubotku zeleni, da prikrmi, ako i glotno ono rēpak blažca. Desno pišti pišteljak iz stanca kamena tek onda kad vrela nadmu iz jezera i to kažu nezdravom i težkom vodom, a lievo nepresušno vrelo Čukovac, koje napaja bistricom vodom i narod i blago preko ciele godine. — Iz Selišta okreće cesta prema jugu, a tada prema zapadu oko 753 m. visokoga Lipovca. Baci lievo okom, pa da se razdražaš milotom dražestnoga Blata i kao kratak a debeo čunj milosrdnom šumicom obrasle glavičice »Mijanuše«, koja se bujna diže, posred bujne livade 607 m. nad morem. — Obadjosmo Lipovac, okrenimo prema sjevero-zapadu preko Bužimskoga Klanca (566 m.) u dražesnu i plodnu, ma uzanu bužimsku dolinu, kojom protiče potok Bužimnica. Prodjosmo Pavičić selo, ubav zaselak u zapadnom zapadku Karaševice i dodjosmo pod nekadašnji »Bužim grad« pod današnje »Gradine« ubavi stanak i tvrdo zaklonište nekadanje slavne porodice Zenkovića, od kojih se i danas sve oranice južnoga Bužima »Zenkuše« zovu. — Čunjast je to brežuljak 654 m. nad morem, obrašten mladom sitnogoricom, da kroza nju jedva noge provlačiš. Vrh je posve zaravnat, a na njemu i danas još čvrsti ostanci tvrde mrmer-kule, kakove ćeš i veće i udobnije jedva naći med starim gradinama kršne nam Like.

Tu su još zidovi na metar visoki, tu okrugla tvrda kula, to pregrade od kakvih ogromnih pet šest odaja, tu volta od podruma; tu su gospodari nekadanjeg Bužim-grada mogli ljudski prkositi dušmanskim navalama, dok je u čvrstoj kuli bilo i srdce odano svetoj grudi pradjedovskoj, dok su i predaja i čast i ponos gonile rodjene junake, na slavna i junačka djela. — Negda bilo, sad se spominjalo! — Na istok od Gradine je stanac kamen, a na kamenu uklesan jednostavan krst. Pod tim kamenom — vele — izkopaše lonac blaga, kakva blaga sve suhoga zlata; ali se to nemjereno blago, u nečiste ruke, u ugljen pretvorilo. Nije ni čudo! I danas se u spretnoj i radinoj ruci ugljen u zlato, a u nespretnoj i neradinoj ruci zlato u blato pretvara. Narod bo je velik umnik i pravo kaže: »Tko radi, Bog ne — brani! A u Radiše svega biše! A umjeti je bolje, nego imati!« —

Upravo prema jugu od Gradine, preko potoka Bužimnice, utisnut u rebra Velebita, gorskog cara, jest maleni zaseok »Miškulino Krče« a od toga mi izčekujemo da će rupiti dva kršna Bužimca, dva planinska sina, dva Miškulina,

da s nami podju u Velebitske dumane, da pokažu i mjesto i sgodu, gdje bi mogao oroz zapjevati. Mi čekasmo badava, naši hrabri goršatci nerupiše; nerupiše, daklem prevariše.

Sjedaj, pa prijuri; kratki danci a dugi konaci. Sjedaj, već se sunce na popasak spušta, a mi družtva ni sabrali niesmo. Projurismo brže bolje pokraj skromne crkvice sv. Terezije, i za malo vremena ustavismo, kod dvorova Mijatine Biljanića, da dozovnemo, dva dobra poznavaoaca planine, dva neutrudiva i neustrašiva lovca, dva Čaćića: Miću i Ivetu.

* * *

Odjeknu gromoran, otegnut »oj« kroz Čaćića dragu od Šarića kose do Blatina i ne bi za dugo al rupiše i Čaćići i Miškulini. Zavrgli duge šešane, uprili torbe suknene, prevrgli torbake i mi polagance dosta sgodnom i ugodnom gorskom stazom krenusmo uz Devčića Torinu. Pobratim Davorin udri pitati Ivetu, ponajboljega lovca, gdje je ugledao sgodu tetrebovu, da li se još glasaju, nije li koji ovoga proljeća glavu izgubio? A mi napni uši i slušaj voljko Ivetina pričanja, a nitko ni dvojio nije, da će sjutra zorom polietati tetrebovo perje.

U tomu pričanju dodjosmo do Crnoga Vrela oko 790 m. nad površinom morskom i tu prisjedosmo, da malko dahnemo i da se napijemo te planinske bistrice, što no žuborka od stiene do stiene uvjek jednako, veselo, vragoljasto, baš ko mlado momče i djevojče.³

Ne bi duga stanka, a mi odmicasmo prama »Bažkom vrhu« dosta trudno; jer je to najstrmiji komad puta. Nu ona požuda, koja lovca goni, osobito kad pred sobom vidi planinu, pa koja začinka i doskočica nedadoše sustati i mi neopazice stigosmo na »Bažki Vrh« oko 1150 m. nad morem. — Uz put smo vidjeli već neko planinsko bilje, kako cvate i odlučisimo ga na povratku pobrati i ponjeti djeci za herbarije. Gore se je već izmješala vita jela sa bukvom, što planini novo obliće podaje. Od talen je put skoro ravan, mjestimice ide i niz brdo, dok nestigosmo na vrh Blatina 1073 m. nad morem. Tu opazismo, da niz jele i niz bukve vise ogromni plastimi neke biele mahovine, a tu je glavna stanbina velebitske stanarice brzonoge srne. Kod Crnih potoka htjedosmo konak udariti, nu kad nam rekoše, da je pod vrh Jazmakuše koliba, krenusmo do te kolibe, najprije nizbrdice dosta uzkom stazicom, a tad kroz jelar i bukovlje uzbrdice u prijatnu dražicu, gdje bijaše improvizirana od svakojakih komada i ljuštata ka liepa i prostrana koliba.

(Svršetak sledi).

Planinski zid.

Ove smo godine u »Hrvatskom Planinaru« spomenuli zid, kojega se ostanci vide na Grobničkom polju u dubokom klancu Bukovu i iztaknuli što narod o njemu priča. Onu crticu dopunjujemo sada sa člankom »Rimski zid od Rieke do Pre-

zida, što ga je napisao prof. Klaić u najnovijoj knjizi »Vjesnika hrv. arkeološkoga društva« Prvi se bavio rečenim zidom S. W. Valvazor u djelu: »Die Ehre des Herzogthums Krain,« koje je stampao u Nürnbergu g. 1689. Na slici, koja nam predočuje grad Rieku, prikazani su i ostanci prastaroga zida, kako se nižu uz desni brieg Rječine od gornjega grada prama kamenom vrhu Kalvariji, a odanle protežu prama Grobniku.

Drugi se bavi tim zidom grof Alojzije Marsili u svojem znamenitom djelu: »Danubius pannonicus — myscus,« koje je stampao g. 1726.

Riečki patricij Klaudije Marburg, koji se je do 40 godina bavio proučavanjem svoga zavičaja, umije nam više pripovjedati o starom zidu. Marburg piše, da zid počima u samom moru, zatim se ravnim pravcem prostire kraj kule Sokol, uzpinje se na brdo sv. Katarine, a od onuda do sela Studene. Prolazi na vrh Trstenik, (1243 m.) te se uzpinju na vrh Priseku, na Bačvu (1454 m.) i na druga brda, gdje mu se trag gubi. Marburgov opis dopunio je g. 1781. i 1783. neutrudivi Baltazar Hacquet, koji je od njega našao tragova i kod Prezida. Na stranici 171. navodi prof. Klaić i sve ono, što je o tome zidu pisao u »Hrvatskom primorju« i »Gorskom kotaru« Dragutin Hirc, pak nam onda podaje najizdašniji opis toga drevnoga zida, kako nam ga opisuje G. Kobler u jednom talijanskom djelu, koje je stampao na Rieci g. 1895.

Od njega doznajemo, da se je nedaleko Kalvarije g. 1848. vidjelo od zida obilatijih tragova i jedna mortom zidana pačetvorina, valjda temelj porušene kućice, a video se i podor neke male zgradice, koji potiče možda od stražarnice. Dvie takove pačetvorine vide se i na Grobničkom polju kod sela Podlikovca pa bijahu valjda i to stražarnice.

Ovaj se zid prilično sudara sa današnjom političkom medjom kraljevine Hrvatske prama Istri i Kranjskoj, pak ga navodi i jedna hrvatska povelja g. 1260.

»Zid bijaše razne visine, a najviša poznata visina iznosi 20 stopa nu u dolinama i klancima bijaše svakako viši.

Nema sumnje da su taj zid sagradili Rimljani, a sličnih takovih zidova ima po Istri i Kranjskoj. On je imao zadaču, da štiti rimsku cestu, koja je vodila iz Dalmacije kraj Senja (Senia), Novoga (Volcera), Crikvenice (Ad Turres) i Trsata (Tarsatica) današnjom sjevernom Istrom (Tituli, Malum) u Trst (Tergeste) i onda u Oglaj (Aquileia). Taj je zid razstavljao mjesta Tarsatica i Malum, a sama cesta ili možda koj ogrank, sjekao je zid na onome mjestu, koji se u Obručkom sklopu i danas još zove »Željezna vrata«. Utvrde na medji Panonije i Dalmacije imale su u prvome redu zadaču, da štite potonju zemlju od navalna barbarских naroda. Čini se, da je te utvrde prvi dao podizati car Augustus za rata panonsko-dalmatinskoga od godine 6—9 po Isusu, koje bijahu poslijе zanemarene, a tek nakon provale Markomanna i Kvada g. 166. opet popravljene i nove gradjene, nu za provale barbarских naroda (Goti, Huni), bile su one posve razvaljene i nitko ih više nije branio.

H—c.

Društvene viesti.

Društveni izleti. Prema zaključku odborskog imalo je društvo poći na dan 29. lipnja u Krapinu i na Strahinšćicu, ali je većina odbornika društvenih uz predsjednika i oba podpredsjednika zapričena važnim što privatnim, što zvaničnim poslom zavremeno javila, da ne može na taj dan na put taj. Tajnik je društveni prema tomu na svoju ruku privatnim pismom zamolio mnogomarnoga načelnika vinorodnog, glasovitog mjesta Krapine, da mu priskrbi provodiča, ne htijući i ne smijući uz take prilike na ime potpunoga društva cielu podružnicu angažovati, a htijući ipak pokazati dobru volju društvenu na to, što je taj izlet već prošle godine zasnovan i odlučen, a ipak ostao sasvim neizveden.

Ona mala, ali vesela šaka planinara krene dakle željeznicom oko 8 ure iz jutra u Krapinu. Na kolodvoru imadosmo čast pozdraviti kot. predstojnika i načelnika uz neke druge znance i prijatelje, koji se tuj slučajno desiše. Iza kratke stanke kod »Krune«, gdje nam još uz druge prijatelje i vrli domaći župnik blagoslov i sretan put zaželi, digosmo se iz debele ugodne hladovine iza 11 sati na ono zlato toplo sunce, koje nas nije boljelo, ma nas nevriednike i jest dobro grijalo. Na čelu nam domaći kot. šum. pristav Šubert — brzonogi — sa jednom gospodnjom — jedinom — Zagrebčankom popesmo se relativno dobrim i ne teškim usponom za $1\frac{1}{2}$ debela sata na Goleš, vrh jedan Strahinšćice na 846 metara. I danas nam nije žao, što smo se dali na sunce, jer se slatko naužismo zraka i vidika gorskog na sve strane, ako i ne dalekog radi zamagljena obzora. Zdravi se i veseli vratismo pod noge Goleša ka Zorku, skromnu gostioničaru, koji nam hladnom vodicom razblaži znojno čelo, a krepkom piletinom ispravi oslabljeli želudac sve u veselu i bezbrižnu razgovoru sa prijateljima iz Krapine, koji nas tuj posjetiše. Iza šeste ure se svi zajedno (nas 15 na jednim kolima) odvezosmo u Krapinu pod stari grad, na koji se nas nekoliko popesmo na brzu ruku, da ne prikasnimo na vlak večernji.

Tko će reći, da se je zasitio krasna vidika i veselja? Tko ne će hvalu izreći prijatelju Šubertu na požrtvovnom i — vrućem — vodstvu?

Podjimo i opet u Krapinu!

Planinsko društvo pošlo je još 7. srpnja na Sljeme zagrebačko, da prema zaključku glavne godišnje skupštine u znak štovanja namjesti i otkrije sliku pokojnomu svomu vrlo zaslужnomu predsjedniku, Josipu Torbaru. Bilo se tuj skupilo ilepo društvo oko odbora, na čelu mu predsjednik presv. gosp. grof Kulmer sa gradj. savjetnikom podpredsjednikom Lenucijem i suprugom. Vidj smo starinu planinara Gj. Cernadka. Sveučilište zastupaše Dr. Marković i Dr. Langhofer. šum. akademiju g. Kesterčanek, grad gradski zastupnik i sudac N. Gavela. Dodatao med inima još: gg. Mlinarić, javni bilježnik sa suprugom, odvjetnici dr. Kornitzer, dr. Predojević, dr. Novak, tajnik zem. vlade, Milas, profesor iz Tuzle i mnogi drugi, koje ne poznasmo. I javna glasila bijahu zastupana i to »Agr. Tagblatt« po g. Franku, a »Hrv. Pravo« po g. Lovrenčeviću.

Oko podne se skupiše prisutnici pred planinskom kućom oko predsjednika g. grofa Kulmera, koji kratkom, markantnom besjedom istakne svrhu sastanka i zasluge pokojnikove za razvitak društva planinskoga. Uz oduševljen složan glas: »Slava Torbaru« pade zastor, koji prekrivaše sliku, namještenu na shodu planinske kuće i naokolo ilepo iskićenu barjacima, borom i cviećem.

Na skromnom zajedničkom ručku zaredaše pod vodstvom gr. zastupnika sudca N. Gavelle mnoge oduševljene zdravice sve u slavu pokojnika Torbara i zanosnu mu ljubav za prirodu i planinu kao izvor duševne, umne i tjelesne okrepe, kao ishodište svakoga znanja i umjeća, kao zamet svega dobra, blaga

i bogastva ljudskoga a najpače nabožnoga i plemenitoga čuvstva ljudskoga u svakom stvoru svakoga doba i svakoga naroda. Iza pete ure društvo se po drugi put toga dana digne na piramidu, gdje je grof Kulmer iz jutra svoj veliki noćni durbin za publiku namjestio po svojim slugama, pa u velike zadužio tom svojom delikatnom susretljivosti sve planinare toga dana, koji su uživali gledajući u velike daljine za krasna dana i jačeći tielo i dušu svježim, mirisavim gorskim zrakom.

U 8 sati na veče spusti se grof Kulmer sa nekojimi planinari preko Kraljičina zdenca kući i tim se dnevna ta slava skromno, ali dostoјno završi.

Za društvo Ćirila i Metodija sakupljeno je spontano na odborskem stolu kod ručka svota od 36 kruna i 30 fil. i to najprije 10 kruna, po krunu od člana stola, a onda 26 kr. 30 fil. preostalih ženeroznosti društvenoga predsjednika g. grofa M. Kulmera. Tajnik društveni predade tu svotu uredništvu »Narodnih Novina«, koje je primitak uslužno kvitiralo u broju 155. od utorka, 9. srpnja.

Tajnik.

Književne obznane.

Relazione del viaggio fatto nella primavera dell' anno 1838. dalla Maesta del re Federico Angosto de Sassonia nell' Istria, Dalmazia e Montenegro dell' Dottore Bartolomeo Biasoletto membro di piu societa accademiche. Triest 1840.

Kao što u uvodnom članku spomenimo, opisao je dr. Biasoletto u ovoj knjizi put saskoga kralja Fridrika Augusta, kojega je pratilo na botaničko-planinarskom putovanju po Istriji, Dalmaciji i Crnojgori.

Knjiga je ukrašena sa slikom kraljevom, koja nam ga predočuje kao umiljata mladića bez brkova i brade u crnom gradjanskem kaputu, koji krasi veliki jedan red, i u bielom prsluku. Lice je u kralja ozbiljno, oko veliko, pogled bistar, odavajući zamišljenu glavu. Druga nam slika predočuje crnogorskoga kneza i vladiku Petra Petrovića u svečanom rihu, dočim na trećoj gledamo Cetinje, kakovo bijaše g. 1838., kad ga je kralj Fridrik August posjetio. Na lijevo vidimo jednu prizemnicu, a onda sedam kuća, koje straga brani polokružni zid, a nad njima utvrda. Tu bijaše i knežev konak. Na desnu ruku vidimo još četiri kuće i obranbeni zid. Od str. 203.—222. donosi knjiga spisak onih bilina, koje je kralj ubrao na

svom putu, a poredane su alfabetičkim redom. Na drugome mjestu popisane su žive biline iz botaničkoga vrta u Trstu, nekoje sjemenje te mekušci sladkovodni i morski. U trećem su spisku one biline, koje su kralju darovali Freyer i Ferianić u Ljubljani, Tommasini u Trstu, profesor Petter u Splitu i dr. U posebnom spisku poredane su alfabetski sabrane alge, a na kraju knjige dodane tri table od kojih nam jedna predočuje kralju posvećenu bilinu *Saxifraga Friedericci Augusti*, a na drugoj i trećoj tabli nove biline *Geranium spinulosum* i *Conserva echinus*.

Prezanimivi ovaj putopis preveo je barun Eugen Gutschmid na njemački i stampao ga u Draždjanima g. 1842. Knjiga ima ovaj naslov: *Reise Sr. Majestät des Königs Friedrich August von Sachsen durch Istrien, Dalmatien und Montenegro im Frühjahr 1838. Aus dem Italienischen des dr. Bartolomeo Biasoletto in Auszug übersetzt und mit Anmerkungen versehen.* Ova je knjiga izvadak iz Biasolettijevog putopisa, jer je Gutschmid sve botaničke i geologiske podatke napustio, nu zato dodao izpravke i dopunjke, pošto mu bijahu priliike u Dalmaciji dobro poznate. Manjkaju u ovoj knjizi i iztaknute slike.

Raznice.

Novi put na Grintoue. Poznati su i našim planinarima savinski dolomiti, alpinska ona gromada, koja se sjevero-iztočno stere od miloga kranj. lječišta Kamnika, što su ga Nijemci prekrstili u Stein. Prije nekoliko godina i ja se prvi put onamo spremih turistički, da ih izbliže upoznam. Od Ljubljane prevaliti ćeš ono 23 kil. — ako se ne varam — na kotaču dobrom cestom za mali sat, ako ne ćeš željeznicom. One gole glavice, kojima su Skuta i Grintouc (preko 2500 m.) najviši vrhovi, pričinjavaju ti se na modrom nebu kao skrušeni bieli fratri. Za udobnost planinara natječu se u tim planinama razne planinarske udruge, slovenske i njemačke, kao što su: štajersko planinsko društvo, austr. turističko društvo, celjsko alpinsko društvo, njem. alp. društvo, austr. alpin. društvo i slovensko alp. društvo.

Dne 17. rujna prošle godine slavilo je slovensko alp. društvo, kojemu je pročelnik rav. učitelj Kocbek, tuj neobičnu slavu. Toga naime dana predan je prometu alpinski put, što ga je isto društvo dve godine gradilo. Stotinu i stotinu radnika radiло je tuj, silne pećine s dinamitom u bezdan svalilo i preko 600 klg. željeza u kamen zabilo, da se laz učvrsti. Prije je trebalo od podnožja do vrha dobrih 8 sati hoda i to zapadnom stranom, sada se uzpinješ iztočnom stienom kroz klanac Rinkute stižeš za 4 sata na vrh Skute i Grintouca, s kojega ćeš u sgodno vrijeme ugledati doline Drave, Save i Kupe sa svojim visovima, one naše gorske vilenjake preko 1600 m. visoke, golu Plješevicu i sivi Velebit i preko njih Sarajevski Trebević sa svojim kosama.

Slovenci sniju još udobnije taj uzlaz

udesiti, tako da će se moći i gospodje uzpinjati.

Prigodom svečane predaje novoga toga gorskoga puta, gdje su u većini bili Niemci, medju njima profesori Reinitzer iz Graca i Sputh iz Berlina, dogodi se nešto neobična za Slovence, Niemce i za Slavene u opće, a napose južne Slavene. Profesor Frisch auf iz Graca, poznati planinar i u našim planinama, koji se je desio medju pozvanicima i po kojem je prozvana jedna planinarska kuća na jugu toga savinskoga gorja, uze u svom govoru u zaštitu slovenski narod i planinarstvo slovensko proti klevetama Niemaca o tobožoj nacionalnoj, socijalnoj i moralnoj intolleranciji Slovenaca, pozivajući izrično prisutne ugledne Niemce, da nastoje istini za volju lažne takove glasove izpraviti. Berlinski profesor Sputh odvraćajući na to reče, da se je opetovo u slovenskim planinama osvjedočio o pouzdanosti i odličnoj krasnoj snosljivosti i susretljivosti Slovenaca.

Ja to iztičem sa dva razloga: jedno, što se nijedan od domaćih Nemškutara nije usudio Frisch aufu protusloviti, a drugo, jer se je i meni dogodilo jednom, da me je Niemac, poznati knjižar u Varaždinu, s kojim sam se slučajno sastao pred Karavankama, odvraćao od prekoalpinskoga polazka, tobože što su Slovenci pogibeljni za planinare osamljene.

N.
Željeznica na Montblanc (4810 m.). Sklop Montblanca dug je 45, širok 15 km. Francezki mјernik Fabre podnio je francezkomu ministru nutarnjih posala osnove po kojima bi se na taj veleravnog vrh mogla sagraditi željeznica. Bila bi duga 11,1 km. od koje bi duljine odpalo na tunele 9,2 km.

Sadržaj: Saski kralj Fridrik August kao hrvatski planinar. — Borić ili klekovina. — Fridrik Simony. — Na Jazmakušu. — Planinski zid — Društvene viesti. — Književne obznane. — Raznice.